

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

สืบเนื่องจากนโยบายสร้างชาติของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2481 - 2487 ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่ประเทศไทยกำลังตกอยู่ในภาวะสงครามโลกครั้งที่สอง รัฐบาลได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นในการที่จะพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมอารยประเทศเพื่อไม่ให้ตกไปอยู่ภายใต้อำนาจของชาติใด ดังคำกล่าวของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ว่า

...เราจำเป็นต้องมีวัฒนธรรมให้เสมอกับชาติอื่น ๆ ถ้ามิฉะนั้นจะไม่มีใครอยากมาติดต่อด้วยหรือถ้ามาติดต่อด้วย ก็มาในฐานะที่เป็นผู้มีความเจริญมากกว่าเรา กระทำให้เราเป็นชาติที่ปราศจากเกียรติยศ อยู่ในฐานะที่ต่ำต้อย และในที่สุดก็จะถูกบังคับให้อยู่ในอำนาจ แต่ถ้าวัฒนธรรมดีเท่ากันเราก็สามารถ...¹

ในการพัฒนาและนำพาประเทศไปสู่ความเป็นอารยะดังกล่าว จะต้องพัฒนาที่ตัวบุคคลเป็นสำคัญ โดยเฉพาะผู้หญิงสมควรจะได้รับการยกย่องเป็นพิเศษในฐานะที่ผู้หญิงเป็นผู้ที่มีคุณค่า มีบทบาทสำคัญในการให้กำเนิด อบรมและเลี้ยงดูเยาวชน เป็นผู้สร้างความเป็นปึกแผ่นในครอบครัว ถือว่ามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างกำลังพลเมืองอันเป็นกำลังสำคัญของชาติ จึงสมควรส่งเสริมให้ผู้หญิงได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ ซึ่งปรากฏในคำกล่าวของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อครั้งกล่าวในงานเปิดสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิงตอนหนึ่งว่า

หญิงเป็นส่วนหนึ่งของชาติ ก็ควนจะได้สร้างตน และช่วยชาติด้วยในตัวเอง ไนปรกติคือใครจะดูว่าชาตินั้นชาตินี้เจริญเพียงใดในเมื่อผ่านไปชั่วแฉ่นแล้ว ก็มักจะตัดสินความเจริญของชาตินั้นตามความเจริญของฝ่ายหญิง²

---

¹ กรมการโฆษณาการ, ประมวลคำปราศรัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม, (พระนคร: คลังวิทยา, 2484), หน้า 72.

² "พิธีเปิดงานสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง นະบ้านไทยพันธมิตร," ข่าวโคสนาการ 6:3 (มีนาคม 2486): 155-158.

ดังนั้นในการดำเนินการดังกล่าวนี้ จึงได้มีการประกาศเป็นระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวกับการแต่งกายของผู้หญิง ตลอดจนมีการจัดตั้งองค์กรบริหารที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิง ทั้งนี้เพื่อยกฐานะของผู้หญิงและสนับสนุนให้ผู้หญิงได้มีส่วนร่วมในทางเศรษฐกิจ สังคม และการป้องกันประเทศ

นโยบายประการหนึ่งที่รัฐบาลให้ความสำคัญเป็นเบื้องต้นก็คือ การปรับปรุงการแต่งกายของผู้หญิงไทยให้เป็นไปตามแบบแผนวัฒนธรรมตะวันตก³ ทั้งนี้เพราะการแต่งกายอันมีระเบียบสวยงามนั้น เป็นสิ่งหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญในตัวผู้หญิงอันบ่งบอกถึงความเจริญของชาติด้วย โดยการกำหนดให้ผู้หญิงแต่งกายด้วยการสวมกระโปรงแบบสากล นุ่งผ้าถุง แทนการนุ่งโจงกระเบนและห่มผ้าแถบ หรือห่มสไบเฉียง หรือเปลือยอกแบบสมัยก่อน ตลอดจนให้สวมหมวกและสวมรองเท้า ดังมีข้อความตอนหนึ่งว่า

...การสร้างชาติของเราในปัจจุบัน ถ้าจะให้ชายสร้างฝ่ายเดียวเท่านั้นเป็นไม่สำเร็จแน่ ต้องอาศัยหญิงช่วยกันสร้างจึงจะสำเร็จ ถ้ายังยอมให้หญิงขาดวินัย ขาดความเป็นระเบียบ ขาดความเข้มแข็ง ขาดมานะอดทน ขาดความกล้าหาญต่อไปแล้ว การสร้างชาติก็จะสำเร็จไม่ได้ เพราะหญิงเป็นแม่ เมื่อมีลูกลูกก็ยอมเป็นไปตามแม่ ถ้าแม่มีโรคประจำตัวลูกก็เป็นคนไข้โรคด้วย ถ้าแม่ขาดมานะอดทน หรือแต่งกายไม่เป็นระเบียบ ชอบเปลือยกายเปล้าเปลือย ลูกก็ต้องเป็นเช่นนั้นด้วย ตรงกันข้าม ถ้าแม่มีระเบียบวินัยดี เข้มแข็งในการทำงาน มีมานะอดทนกล้าหาญ แต่งกายเป็นระเบียบเรียบร้อย ลูกก็ติดตามแม่ด้วย ฉะนั้นในการสร้างชาติจึงถือกันว่าหญิงเป็นเครื่องมือที่จะให้เกิดความสามัคคีในชั้นแรก หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งที่ว่าหญิงเป็นแม่พิมพ์ในการสร้างชาติ⁴

นโยบายดังกล่าว ได้มีการดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นขั้นเป็นตอน ดังมีประกาศออกมาชัดเจน ตลอดจนการจัดตั้งองค์กรต่าง ๆ อาทิ สำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง ซึ่งเป็นองค์กรที่ได้ให้ความสำคัญและให้คำแนะนำเกี่ยวกับการแต่งกายของผู้หญิง คำแนะนำที่สำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิงได้ให้ไว้ มีความตอนหนึ่งว่า

³ นันทิรา ขำภิบาล, “นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2487, “วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530), หน้า 71.

⁴ “ใจความคำกล่าวตอบของพระท่านผู้บันชาการทหารสูงสุด”, ข่าวโคสนาคาร 6: 3 (มีนาคม 2486): 179.

...โบราณว่า ไก่งามเพราะชน คนงามเพราะแต่ง ที่ว่าคนงามเพราะแต่งจะหมายความว่า แต่เพียงว่าเมื่อมีอะไรก็เอามาแต่ง หรือเห็นอะไรสวยงามก็เอามาแต่งแล้วจะดูงามไปหมด หาใช่เช่นนั้นไม่ ที่จะจัดวางงามเพราะแต่งได้หมายความว่าต้องแต่งให้ถูกต้องเหมาะสม ถูกลักษณะ และรูปร่างของตน การแต่งนั้นจึงจะดูงาม และเป็นที่ยอมรับ ไม่บั่นทอนความงามตามธรรมชาติที่ติดอยู่แล้วให้เสียไป ยิ่งไปกว่านั้นจะช่วยแก้ไขความบกพร่องของธรรมชาติให้ดียิ่งขึ้นอีกด้วย การรู้จักการแต่งกายเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของหญิง ฉะนั้นจึงเป็นของจำเป็นที่หญิงทุกคนควรรู้ ผู้ที่แต่งกายได้งามไม่จำเป็นจะต้องมีรูปร่างดี หรือมีหน้าตาสวยเสมอไป ผู้ที่มีหน้าตาไม่สวย แต่หากรู้จักศิลปะในการแต่งกายให้เหมาะสมประกอบกับความสง่าและความมีมโนคติที่มีอยู่ในตัวผู้นั้น เสื้อผ้าที่ใส่นั้นก็จะแสดงประโยชน์ส่งเสริมความงามให้แก่ผู้ใส่อย่างเต็มที่ จนผู้ที่ได้พบเห็นต้องมองแล้วมองเล่าด้วยความชื่นชม...ผู้ที่มีรูปร่างหน้าตาดีเป็นทุนอยู่แล้วแต่ถ้าไม่รู้จักรัก ไม่เข้าใจในเรื่องแต่งกาย ความงามของธรรมชาติที่มีอยู่ก็พลอยลดน้อยลงไปด้วย... ยิ่งที่รูปร่างค่อนข้างโหดและอ้วนด้วยแล้ว จะทำให้เห็นเป็นรูปร่าง และเห็นเนื้อเป็นมัด ๆ นอกจากจะหายใจไม่สะดวก เป็นการผิดอนามัยแล้วยังจะทำให้เกิดความน่าละอายแก่ตนเอง และยิ่งจะทำให้เพื่อนร่วมเพศพลอยได้รับความอับอายไปด้วย ควรคำนึงไว้เสมอว่า เสื้อผ้าที่คับแน่นไม่ได้ช่วยทำให้รูปร่างที่อ้วนใหญ่แล้วเล็กลงไปได้ สำหรับคนผอมถ้ายิ่งใส่เสื้อผ้าคับให้ติดตัวมากเกินไปแล้วจะทำให้ดูผอมหนักขึ้น...ต้องนึกไว้เสมอว่า เครื่องแต่งกายอาจเป็นเครื่องแสดงถึงนิสัยของผู้แต่งได้ว่าเรียบร้อยหรือโลดโผนเพียงใด...คนที่รูปร่างสันทนต์ ไม่สูงหรือเตี้ยมาก ไม่อ้วนหรือผอมมาก ย่อมเป็นผู้ที่ได้เปรียบอยู่แล้วโดยธรรมชาติ แต่งกายได้สะดวก จะแต่งอย่างไรก็อาจช่วยให้งามได้ทั้งนั้น...ในท้ายที่สุดนี้ ขอฝากกลอนแต่งเล่นบทนี้ไว้ให้เพื่อนหญิงไทยเก็บไปเป็นที่ระลึกดังนี้

ไก่จะงามเพราะชน คนเพราะแต่ง	โบราณแจ่มเจจิดไม่ผิดผัน
สมัยนี้ยิ่งมีความสำคัญ	เขาถือกันเป็นนารีจะดีงาม
หนึ่งต้องรักสักสาคหาความรู้	สองรู้ชูเกียรติมิให้ผู้ใดหยาม
สามรู้จักตบแต่งกายช่วยให้งาม	คือเป็นความนิยมในหมู่ผู้เจริญ ⁵

⁵ศึกษาศิการ, กระทรวง, สำนักงานปลัดกระทรวง, กองวัฒนธรรม, คำแนะนำ
การแต่งกายหญิงและโครงการของสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง, (พระนคร: กรมแผนที่ทหาร, 2486),
หน้า 11-13.

การให้ความสำคัญในเรื่องดังกล่าว มีผลให้รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ให้ความสำคัญต่อการจัดประกวดนางสาวไทยที่จัดขึ้นในงานฉลองรัฐธรรมนูญด้วย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการใช้กิจกรรมการประกวดนางสาวไทยเป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมให้ผู้หญิงไทยมีสุขภาพอนามัยที่ดี รู้จักดูแลร่างกายให้สวยงาม เป็นการสร้างความตื่นตัวให้ผู้หญิงไทยหันมาเอาใจใส่ดูแลร่างกายของตนเองมากยิ่งขึ้น⁶

นอกเหนือจากวัตถุประสงค์ในเรื่องสุขภาพอนามัยแล้ว รัฐบาลยังใช้เวทีประกวดนางสาวไทยส่งเสริมการแต่งกายของผู้หญิงไทยด้วย⁷ โดยจัดให้มีการประกวดแบบเสื้อผ้าประเภทต่าง ๆ ขึ้น⁸

ต่อมา เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม เน้นหนักในเรื่องกายแต่งกายของประชาชนมากยิ่งขึ้น จึงมีการประกาศใช้รัฐนิยมว่าด้วยเรื่องการแต่งกายของประชาชนชาวไทย⁹ ที่ต้องการให้ชาวไทยทุกคนรู้จักแต่งกายให้เหมาะสมกับกาลเทศะและตามแบบอย่างสากลนิยม¹⁰ อาทิ ไม่ปรากฏตัวต่อหน้าชุมชนด้วยเครื่องแต่งกายที่ไม่สุภาพ เช่น นุ่งแต่กางเกงชั้นในไม่สวมเสื้อ หรือนุ่งผ้าลวยชาย เป็นต้น ด้านการแต่งกายของผู้หญิงก็เน้นให้มีรูปแบบเช่นเดียวกับรูปแบบของผู้หญิงตะวันตก¹¹ ดังที่กล่าวมา ในขณะที่เดียวกันก็ให้เปลี่ยนการไว้ผมสั้นของผู้หญิงเป็นไว้ผมยาวแทน¹² ทั้งนี้ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการร่างระเบียบการแต่งกาย พ.ศ. 2484 ขึ้น¹³ เพื่อทำหน้าที่กำหนดลักษณะ

⁶สุพัตรา กอบกิจสุขสกุล, "การประกวดนางสาวไทย พ.ศ. 2477-2530," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531), หน้า 2.

⁷สุพัตรา กอบกิจสุขสกุล, เส้นทางนางงาม (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกเบี๋ย, 2536), หน้า 84.

⁸เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

⁹ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 57, ตอนที่ 7, 15 มกราคม 2484.

¹⁰เอนก นาวิกมูล, การแต่งกายสมัยรัตนโกสินทร์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2547), หน้า 173.

¹¹นันทิรา ขำภิบาล, "นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทย...", หน้า 71.

¹²คำวิงวอนของท่านนายกรัฐมนตรีฝากไว้กับพี่น้องสตรีไทย, "เรื่องการสวมหมวก," สามิตตสาร (ฉบับพิเศษ), 1: 5 (พฤษภาคม): 63.

¹³ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี, "เรื่องระเบียบการแต่งกายสตรี," สามิตตสาร (ฉบับพิเศษ) 1:5 (พฤษภาคม, 2484): 74.

เครื่องแต่งกาย ให้ผู้หญิงได้นำไปเลือกใช้ปฏิบัติให้เหมาะสมในโอกาสต่าง ๆ ด้วย

จะเห็นได้ว่าการใช้การประกวดนางสาวไทย ตลอดจนการประกวดแบบเสื้อ ได้มีส่วนช่วยเผยแพร่นโยบายการแต่งกายของผู้หญิงตามเจตนารมณ์ของรัฐ ที่ต้องการให้ผู้หญิงไทยแต่งกายทันสมัยและสวยงามตามแบบผู้หญิงในวัฒนธรรมตะวันตก¹⁴ ซึ่งการนิยมรูปแบบตะวันตกนี้มีผลต่อการแพร่เข้ามาของแฟชั่นอีกมากมายในช่วงเวลาต่อมา โดยเฉพาะหลังจากที่อาภัสรา หงสกุลได้รับตำแหน่งนางงามจักรวาลแล้ว แฟชั่นต่าง ๆ จากตะวันตกได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงให้ผู้หญิงไทยมีรูปแบบการแต่งกายที่ต่างไปจากยุคสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงครามอย่างมาก

ต่อมาเมื่อสังคมเริ่มมีการตระหนักถึงคุณค่าในความเป็นผู้หญิงไทยมากขึ้น การเรียกร้องและแสดงความไม่พอใจต่าง ๆ จากกลุ่มนิสิตนักศึกษาได้ปรากฏในปี พ.ศ. 2515 ด้วยการถือป้ายเดินขบวนไม่เห็นด้วยกับการประกวดนางสาวไทย จนกระทั่งในปีต่อมา ได้เกิดเหตุการณ์วิปโยคทางการเมืองขึ้นในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการประกวดนางสาวไทย¹⁵ ทำให้การประกวดต้องหยุดชะงักลงไปเป็นเวลาถึง 11 ปี นับตั้งแต่ พ.ศ. 2516 - 2526

ภายหลังการโค่นล้มรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ในปี พ.ศ. 2516 แล้ว กลุ่มนิสิตนักศึกษา ปัญญาชน ได้เข้ามามีบทบาทต่อการเผยแพร่อุดมการณ์ใหม่ ๆ ให้แก่สังคม เพื่อเป็นแนวทางเปลี่ยนแปลงสังคมไทยไปในทิศทางที่เหมาะสมและยุติธรรม ทศนะและความคิดเห็นที่มีต่อสภาพบ้านเมืองดังกล่าว ได้แก่ แนวคิดเรื่องเสรีภาพ อำนาจอธิปไตยที่เกิดจากความยินยอมของประชาชน ความเสมอภาค และสิทธิมนุษยชนขั้นมูลฐาน ล้วนเป็นเรื่องที่สำคัญ ซึ่งอุดมการณ์เหล่านี้มีความสัมพันธ์ต่อแนวคิดในการจัดการประกวดนางงาม ในเชิงคัดค้านไม่เห็นด้วย เพราะเห็นว่าเป็นการทำลายคุณค่าของความเป็นผู้หญิง กลุ่มนิสิตนักศึกษาที่มีบทบาทต่อการเป็นผู้นำในการคัดค้านในเรื่องดังกล่าว ได้แก่ กลุ่มนิสิตนักศึกษานิวมหาวิทยาลัย อาทิเช่น กลุ่มผู้หญิงของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชุมนุมนิสิตหญิงคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งแต่ละกลุ่มกิจกรรมได้มีการจัดพิมพ์เอกสาร หนังสือ เพื่อเผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับสตรีในยุค นั้น เช่น "ขบวนการดอกไม้บาน" ของชุมนุมนิสิตหญิงคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตีพิมพ์เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2516 ภายหลังการเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลา ได้เพียงเดือนเศษ "ขบวนการดอกไม้บาน" นี้ ได้สะท้อนแนวคิด หลักการ เสรีภาพ และความเสมอภาคของสตรี โดยเรียกร้องให้

¹⁴ นันทิรา ชำภิบาล, นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทย..., หน้า 71.

¹⁵ จรัล ดิษฐาอภิชัย, "การเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมของนักศึกษาประชาชน," ใน ก่อนจะถึง 14 ตุลา กิตติธร ไทยภูถ, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมฆขาว, 2546), หน้า 117-119.

สังคมและสตรีสร้างค่านิยมและทัศนคติใหม่ต่อฐานะของสตรี ทั้งในด้านสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ภาพพจน์ของสตรีในยุคใหม่จะต้องก้าวเข้ามามีบทบาทรับผิดชอบต่อการสร้างสรรค์สังคมทัดเทียมกับบุรุษ ดังบทกลอน "อหังการ์ของดอกไม้" ของจิระนันท์ พิตรปรีชา ที่กล่าวไว้ว่า

สตรีมีสองมือ	มันยึดถือเป็นแก่นสาร
เกลียวเอ็นจักเป็นงาน	มิใช่ร่านหลงแพรพรรณ
สตรีมีสองตีน	ไว้ปายเป็นความไฝฝืน
ยืนหยัดคอยอยู่ร่วมกัน	มิหมายมั่นกินแรงใคร
สตรีมีดวงตา	ไว้เสาะหาชีวิตใหม่
มองโลกอย่างกว้างไกล	มิใช่คอยขม้อยชวน
สตรีมีดวงใจ	เป็นดวงไฟไม่ผันผวน
สร้างสมพลังมวล	ด้วยเธอล้วนก็คือคน
สตรีมีชีวิต	ล้างรอยผิดด้วยเหตุผล
คุณค่าเสรีชน	มิใช่ปรนการามรณ์
ดอกไม้มีหนามแหลม	มิใช่แย้มคอยคนชม
บานไว้เพื่อสะสม	ความอุดมแห่งพื้นดิน ¹⁶

เห็นได้ว่าเหตุผลสำคัญที่ทำให้การประกวดนางสาวไทยต้องหยุดชะงักไปช่วงระยะเวลาหนึ่งนั้น นอกจากเหตุผลทางการเมืองแล้ว เหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือ ความพยายามสร้างค่านิยมใหม่ให้แก่สตรีไทยทางด้านสติปัญญา ความรับผิดชอบต่อสังคม และให้สังคมยอมรับว่าสตรีมีคุณค่าของความเป็นคนมากกว่าวัตถุทางเพศ ผู้หญิงไทยไม่ควรทำลายศีลธรรมอันดีงาม และลุ่มหลงฟุ้งเฟ้อไปกับแฟชั่น มีผลให้กระแสคัดค้านการประกวดนางงามที่เน้นรูปร่างของผู้หญิงได้ถูกนำมาโจมตีโดยถือว่าเป็นการกดขี่ทางเพศ อีกทั้งเป็นการแสวงหากำไรบนร่างกายของผู้หญิงด้วย

ที่กล่าวมาทั้งหมด คือสิ่งที่ผู้วิจัยให้ความสนใจและต้องการที่จะศึกษา ทั้งนี้นับตั้งแต่การที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้รับรูปแบบวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาใช้ในการพัฒนาคุณค่าสตรีในเรื่องการปรับปรุงด้านการแต่งกายให้สวยงาม ผู้วิจัยมองว่า ความสวยงามเรื่องการแต่งกายที่รับเข้ามาเป็นต้นแบบในการพัฒนานั้น เป็นมายาคติ¹⁷ (myth) รูปแบบหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นในวัฒนธรรมตะวันตก เรียกว่า มายาคติความงาม¹⁸ (beauty myth) เป็นแนวคิดซึ่งผู้วิจัยได้นำมาปรับใช้กับ

¹⁶จิระนันท์ พิตรปรีชา, ขบวนการดอกไม้บาน (กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์, 2516).

¹⁷ดูรายละเอียดในบทที่ 2

¹⁸ดูรายละเอียดในบทที่ 2

สังคมไทย เนื่องจากในช่วงระยะเวลาดังกล่าวมีการสร้างมายาคติความงามจากตะวันตก ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการใช้อำนาจรัฐดำเนินเป็นนโยบาย ประกาศใช้ ตลอดจนจัดระเบียบต่าง ๆ ขึ้นมาให้ผู้หญิงไทยในสมัยนั้นเห็นความสำคัญ และปฏิบัติตามการแต่งกายตามแบบตะวันตก ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามเน้นย้ำว่า ใครปฏิบัติตามก็ถือว่าดีงาม ใครไม่ปฏิบัติตามก็ถือว่าป่าเถื่อน ไม่มีความเป็นอารยะ (Civilized) เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ

แนวทางปฏิบัติดังกล่าวของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เห็นได้ชัดเจนว่าผู้หญิงไม่ได้มีเสรีภาพในการเลือกวิถีทางในการจัดการกับร่างกายของตนเองเลย แม้ว่าในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนั้น เราจะได้ชื่อว่าเป็นชาติประชาธิปไตยแล้วก็ตาม แต่ผู้หญิงจะต้องแต่งกายในรูปแบบใหม่ตามที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามกำหนด ต้องไว้ผมยาว สวมกระโปรง สวมหมวก สวมรองเท้า ซึ่งห่างไกลกับชีวิตความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้หญิงไทยส่วนใหญ่ในยุคนั้นมาก ดังนั้นผู้หญิงจึงมีสภาพเป็นเพียงวัตถุที่รัฐต้องการให้เป็นไปตามแบบฉบับของสังคมชายเป็นใหญ่โดยแท้ ที่มุ่งหวังให้ผู้หญิงทำตัวให้เป็นที่ถูกใจของผู้ชาย

นอกจากนี้ นโยบายดังกล่าวยังตอกย้ำด้วยการส่งเสริมการประกวดความงามของผู้หญิง เป็นการใช้อำนาจกับร่างกายของผู้หญิงโดยตรง ให้ผู้หญิงลุ่มหลงอยู่ในร่างกายของผู้หญิงด้วยตนเอง และเข้าใจว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมดีงาม นำไปเป็นแบบฉบับได้ โดยความงามของผู้หญิงได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในเรื่องของการช่วยชาติในยุคแรก และการประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงของประเทศในยุคต่อมา จนในที่สุดเมื่อเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เราจึงได้รู้ว่ากลุ่มต่าง ๆ พลังต่าง ๆ ได้ออกมาแสดงตน ถึงความไม่พอใจในสังคมขณะนั้น ทั้งก่อนหน้าและหลังเหตุการณ์นี้ สะท้อนให้เห็นถึงความกดดันในสังคมไทยที่มีมาก่อนหน้านี้ได้ถูกเปิดเผยออกมา ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีที่น่าสนใจ และคิดว่าแนวคิดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลา' ดังกล่าวนั้นยังได้ส่งผล และได้ปรับเปลี่ยนบทบาทเรื่องความงามของผู้หญิงไทยมาจนถึงสมัยปัจจุบันด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพลวัตของการเปลี่ยนแปลงในเรื่องมายาคติความงามของสตรีไทยตั้งแต่เริ่มมีนโยบายสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จนถึง เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516
2. เพื่อศึกษาความกดดันทางสังคมของสตรีไทยไทยที่เกิดจากมายาคติความงามตั้งแต่เริ่มมีนโยบายสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จนถึง เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516
3. เพื่อศึกษาผลกระทบของมายาคติความงามที่มีต่อสตรีไทยตั้งแต่เริ่มมีนโยบายสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จนถึง เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

สมมติฐานการวิจัย

1. มายาคติความงามของสตรีไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย
2. มายาคติความงามได้ก่อให้เกิดความกดดันทางสังคมต่อสตรีไทย
3. มายาคติความงามได้ส่งผลกระทบต่อสตรีไทยในด้านต่าง ๆ อันได้แก่ ผลกระทบทางด้านร่างกาย และผลกระทบทางด้านอื่น ๆ เป็นต้น

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษามายาคติความงามจากวัฒนธรรมตะวันตกที่ได้เข้ามามีบทบาทในสังคมไทยและส่งผลกระทบต่อสตรีไทยตั้งแต่ยุคที่เริ่มมีนโยบายสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ.2481 จนถึง ช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 อันเป็นจุดสิ้นสุดของการศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยได้ใช้ช่วงเวลาของการประกวดนางสาวไทยในการแบ่งยุคสมัยของการศึกษา คือยุคแรก ยุคเพื่อช่วยชาติและประชาธิปไตย ปี พ.ศ. 2481-2497 และยุคที่สอง ยุคเพื่อประชาสัมพันธืชื่อเสียงของประเทศปี พ.ศ. 2507- 2516 ดังนั้นช่วงเวลาที่ไม่ได้ทำการศึกษา คือช่วงเวลาที่ไม่มี การประกวดนางสาวไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498 – 2506 จึงไม่มีการเก็บข้อมูลในช่วงปีดังกล่าว โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และใช้วิธีการ Visual Research Methods เป็นส่วนประกอบในการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาสตรีไทยในยุคสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481 – 2497) และสตรีไทยในช่วงปีพ.ศ. 2507–2516 ที่อยู่ในเขตเมืองหลวง ระดับชนชั้นกลางขึ้นไป เนื่องจากได้รับผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ก่อนสตรีไทยกลุ่มอื่น

นิยามศัพท์สำคัญ

มายาคติ หมายถึง การสื่อความหมายด้วยความเชื่อทางวัฒนธรรมของมนุษย์ ที่กระทำผ่านวาทกรรม และสืบทอดต่อกันมา จนกว่าจะเกิดการค้นคว้าหรือทำให้เห็นจริงเป็นอย่างอื่น

ความงาม หมายถึง ลักษณะทางร่างกายของผู้หญิงที่ถูกสร้างขึ้นให้รู้สึกดี ประทับใจ ฟังพอใจ ไม่ว่าจะ เป็น หน้าตา ทรวดทรง องค์เอว ผิวพรรณและทรงผม

มายาคติความงาม หมายถึง วาทกรรมที่เกิดจากการสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมตะวันตก ที่ใช้ควบคุมผู้หญิง และแฝงไปด้วยกลลวงให้ผู้หญิงเข้าใจว่าตัวเองไม่สวย หรือรู้สึกไม่พอใจในความสวยของตน ตลอดจนสร้างแรงกดดันหลอกล่อผ่านทางกลไกของสังคม ให้ผู้หญิงต้อง

ดิ้นรนหาวิธีการในการเสริมความงาม ไม่ว่าจะเป็นการทำศัลยกรรม การลดน้ำหนัก ตลอดจนการ
 รอดอาหารด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งล้วนบั่นทอนร่างกายของผู้หญิง และส่งผลกระทบต่อผู้หญิงตามมา
สตรีไทย หมายถึง ผู้หญิงไทยที่ต้องปฏิบัติตามนโยบายสร้างชาติของ
 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2481-2497 และผู้หญิงไทยในยุคที่สอง ปี พ.ศ.
 2507-2516

ผลที่คาดว่าจะได้รับและข้อเสนอแนะ

1. ทำให้เข้าใจถึงมายาคติความงามของสตรีไทยที่เปลี่ยนแปลงไป
2. ทำให้ทราบถึงความกดดันทางสังคมของสตรีไทยที่เกิดจากมายาคติความงาม
3. ทำให้ทราบถึงผลกระทบจากมายาคติความงามที่มีผลต่อสตรีไทยในด้านต่าง ๆ
4. เป็นแนวทางของการศึกษามายาคติความงามในช่วงเวลาอื่นที่ไม่อยู่ในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยศึกษา
5. เป็นแนวทางในการศึกษาเชิงเปรียบเทียบในเรื่องมายาคติความงามของสตรีที่ต่างยุค หรือต่าง
 วัฒนธรรมกัน
6. เป็นแนวทางในการศึกษาในสาขาวิชาอื่นที่เกี่ยวข้อง อาทิ เช่น สตรีศึกษา เป็นต้น

ระเบียบวิธีการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยนี้ เป็นการศึกษามายาคติความงามของสตรีไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2481
 ถึง พ.ศ. 2516 จึงเป็นการวิจัยที่มุ่งแสวงหาคำตอบให้กับเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต ดังนั้นมีความ
 จำเป็นที่จะต้องศึกษาจากหลักฐานต่าง ๆ ที่ยังคงหลงเหลือมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่
 เกี่ยวกับเหตุการณ์ ตลอดจนแนวคิดต่าง ๆ ที่ค้นพบ มาประมวล แปลความ วิเคราะห์ และ
 สังเคราะห์ในเชิงคุณภาพ (Qualitative Data)

ข้อมูลในการวิจัยนี้เป็นข้อมูลจากเอกสาร เรื่องราวในวรรณกรรมที่ให้รายละเอียด
 เบื้องหลังประวัติศาสตร์ ตลอดจนรูปภาพ ภาพถ่าย ภาพวาด ภาพโฆษณา ที่บรรยายสภาพ
 ลักษณะเหตุการณ์ และสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

วรรณกรรม ข้อความ เอกสาร งานวิจัย ข่าว และรูปภาพ ต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาจะ
 ถือเป็นข้อมูลสำคัญ โดยในการวิจัยนี้จะมุ่งบรรยายเหตุการณ์หรือสิ่งต่าง ๆ จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ
 นำมาประเมินผล วิเคราะห์ และสรุปผล โดยมีวิธีการรวบรวมข้อมูลดังนี้

วิธีการรวบรวมข้อมูล

1. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารหลัก

เอกสารหลักที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ วรรณกรรมและหนังสือที่ใช้เป็นข้อมูลหลักของการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาจากวรรณกรรมและหนังสือต่อไปนี้

1.1 วรรณกรรมเรื่อง **สี่แผ่นดิน** ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ส่วนหนึ่งในเนื้อเรื่องนี้บรรยายถึงความเป็นไปของสังคมไทยในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เป็นอย่างดี และที่สำคัญยังได้บันทึกเรื่องราวและความเป็นอยู่ตลอดจนความคิดเห็นของคนในสมัยดังกล่าวที่ประวัติศาสตร์มิได้จารึกไว้รวมอยู่ด้วย ดังนั้นนอกจากจะใช้ข้อมูลทางเอกสารด้านอื่น ๆ ที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์ทั่วไปในสมัยนั้นแล้ว วรรณกรรมเรื่อง **สี่แผ่นดิน** จะทำให้สามารถทราบวิถีชีวิตของคนในสมัยดังกล่าวตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของผู้คนที่ประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ไม่ได้กล่าวถึง นำมาประกอบกับข้อมูลทางเอกสารจากเอกสารอื่น ให้เป็นที่เข้าใจและสามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์ได้ โดยจะขอยกข้อความในคำนำของวรรณกรรมดังกล่าวเป็นเหตุผลประกอบในการคัดเลือกที่มาของแหล่งข้อมูล ดังนี้

...จากทั้งหลายทั้งปวงที่ผู้เขียนได้นำมาใช้ในการเขียนเรื่องนี้เป็นของจริงทั้งสิ้น และได้พยายามสอบสวนให้ตรงกับความจริง ตลอดจนเมื่อรวบรวมพิมพ์ขึ้นเป็นเล่มครั้งนี้ ก็ได้พยายามจนสุดความสามารถ ที่จะให้เหตุการณ์และรายละเอียดแห่งชีวิต ที่ได้นำมาบรรยายนั้นถูกต้องตรงต่อความจริงให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้...ในการสร้างบุคลิกลักษณะของบุคคลเหล่านี้ ผู้เขียนก็ได้พยายามยึดเอาความจริงเป็นหลัก คอยกีดกันมิให้บุคคลเหล่านั้นพูดหรือทำสิ่งใดที่อาจเกินความจริงไปได้เลย...แม้แต่เครื่องแต่งตัวของ “แม่พลอย” จะนุ่งห่มสีอะไรก็ตรงต่อความจริง... เจตนาของผู้เขียนในการเขียนหนังสือนี้ก็เพื่อจะบันทึกภาพรายละเอียดเบื้องหลังเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ได้เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงมาจนถึงสิ้นแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ในระยะเวลาที่ค่อนข้างจะนานนี้ ได้มีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นเป็นอันมากในเมืองไทย และได้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเกิดขึ้นมากมายหลายอย่าง เหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ นี้เป็นเรื่องที่ประวัติศาสตร์ต้องจารึกไว้ จึงเป็นสิ่งที่ใครๆ ก็ย่อมทราบ แต่สิ่งที่ประวัติศาสตร์มิได้จารึก ก็คือรายละเอียดเกี่ยวกับชีวิตและความเป็นอยู่ ตลอดจนความคิดเห็นของคนที่ต้องประสบเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ สิ่งเหล่านี้นับว่าเป็นรายละเอียดเบื้องหลังประวัติศาสตร์ และย่อมจะมีความสำคัญอยู่ไม่น้อย เพราะการอบรมประเพณีและรายละเอียดเล็ก ๆ น้อยๆ แห่งชีวิต ย่อมเป็นฐานของความคิดเห็น และกระทำให้บุคคลเกิดปฏิกิริยาแตกต่างกันไป

ในเมื่อมีเหตุการณ์หรือการเปลี่ยนแปลงใดๆ มากกระทบตัว หากเราได้ทราบรายละเอียดต่างๆ นั้นได้บ้างพอสมควร เราก็สามารถที่จะเข้าใจความคิดเห็นบางอย่าง ความรู้สึกนึกคิดบางอย่างและปฏิกิริยาต่าง ๆ นั้นได้มากขึ้น แต่ถ้าเราไม่รู้รายละเอียดเหล่านี้เสียเลยแล้ว ต่อไปเราก็ไม่อาจอยู่ในฐานะที่จะอธิบายมูลเหตุของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตนั้นได้แจ่มแจ้ง และไม่อาจเข้าใจว่าเพราะเหตุใดจึงได้มีปฏิกิริยาบางอย่างเกิดขึ้นหลังจากที่ได้มีเหตุการณ์นั้น ๆ เกิดขึ้นแล้ว ด้วยเหตุต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมานี้ ผู้เขียนจึงมีเจตนาที่จะให้หนังสือ สี่แผ่นดิน นี้เป็นที่รวบรวม รายละเอียดเบื้องหลังประวัติศาสตร์เหล่านี้ไว้อีกอย่างหนึ่ง...¹⁹

1.2 หนังสือวิวัฒนาการสังคมไทย กับหัตถนิยายชุด พล นิกร กิมหงวน ของ

ป. อินทรปาลิต โดย ดร. วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร ทั้งนี้เนื่องจากหัตถนิยายดังกล่าว เป็นการลำดับภาพวิวัฒนาการของสังคมไทย โดยการบอกเล่าปรากฏการณ์และเหตุการณ์ที่น่าสนใจในช่วงเวลาต่าง ๆ นับตั้งแต่ พ.ศ.2482 เป็นต้นมา จนถึงปี พ.ศ. 2511 ซึ่งเป็นปีที่ผู้เขียนคือ

ป. อินทรปาลิต ได้ถึงแก่กรรมลง

วรรณกรรมชุดสามเกลอที่ออกสู่สายตาของนักอ่านต่อเนื่องกันมาถึง 30 ปี เป็นช่วงเวลาของโลกและสังคมไทยได้เห็นการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน อย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม จารีตประเพณี วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

ช่วงระยะ เวลาดังกล่าว ได้บอกเล่าเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของผู้วิจัยโดยบอกเล่าผ่านทางหัตถนิยายในแต่ละตอน อาทิ ตอนอายุผู้หญิง รัฐนิยม เทียบรัฐธรรมนูญ เทียบรัฐธรรมนูญ 83 มนุษย์เหล็ก เทียบทางไกล หยาดฟ้ามาดิน สาวไอพน เป็นต้น ซึ่งได้บรรยายถึงการแต่งกาย และลักษณะของผู้หญิงในยุคสมัยที่ผู้วิจัยศึกษาไว้ในหัตถนิยายดังกล่าวที่สามารถนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลได้

วิวัฒนาการทางสังคมที่น่าตื่นเต้นและเต็มไปด้วยสิ่งที่น่าสนใจสำหรับคนรุ่นหลังจะได้ศึกษาค้นคว้าในรายละเอียดต่อ ๆ ไปเหล่านี้ ได้รับการบันทึกเอาไว้อย่างละเอียดลออและมีชีวิตชีวาในวรรณกรรมชุด พล นิกร กิมหงวน ของ ป. อินทรปาลิต หากผู้ใดประสงค์ที่จะทราบเหตุการณ์และบรรยากาศของสังคมไทยแบบย้อนยุคที่ได้รับการบันทึกในลักษณะของภาพยนตร์ คือภาพของเหตุการณ์และบรรยากาศที่เคลื่อนไหวและมีชีวิต ซึ่งแม้จะเป็นการจำลองจากของจริง แต่ก็เหมือน

¹⁹รายละเอียดในหน้าคำนำ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, สี่แผ่นดิน, พิมพ์ครั้งที่ 1

(พระนคร: สำนักพิมพ์ชัยฤทธิ์, 2496), ไม่มีเลขหน้า.

เป็นเรื่องราวของบุคคลที่มีตัวตน มีสถานที่ซึ่งอ้างถึงได้ชัดเจน และความรู้สึกนึกคิดที่สะท้อนภาพของยุคสมัย ซึ่งวรรณกรรมชุด พล นิกร กิมหงวน ของ ป. อินทรปาลิต สามารถตอบสนองได้เป็นอย่างดี หัสนิยายชุดสามเกลอลำดับภาพเหตุการณ์และบรรยากาศในสังคมไทยตลอดเวลา 30 ปีเกือบจะกล่าวได้ว่าต่อเนื่องกันแทบจะทุกวัน ทุกสัปดาห์ ทุกเดือน และทุกปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2482 ที่ พล นิกร กิมหงวน ได้ถือกำเนิดขึ้นมาบนบรรณพิภพ ตราบจนกระทั่งปลายปี 2511 เมื่อผู้ประพันธ์ถึงแก่กรรม

1.3 **หนังสือท่องอดีตกับสามเกลอ** โดย พล.ต.ต. พีระพงศ์ ดามาพงศ์ เป็นหนังสือที่บอกเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ผ่านทางหัสนิยายชุดสามเกลอ พล นิกร กิมหงวน บทประพันธ์อมตะ ของ ป. อินทรปาลิต เช่นเดียวกับหนังสือ **วิวัฒนาการสังคมไทย กับหัสนิยายชุด พล นิกร กิมหงวน ของ ป. อินทรปาลิต** โดยเฉพาะการบันทึกข้อมูลทางประวัติศาสตร์ระหว่างปีพุทธศักราช 2475-2511 ในช่วงชีวิตของผู้ประพันธ์ ไม่ว่าจะเป็เหตุการณ์บ้านเมือง ถนนหนทาง ชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันของคนไทยย้อนกลับไปเมื่อหกสิบกว่าปีที่ผ่านมาเป็นอย่างไรก็สามารถพลิกค้นหาได้ ดังที่พีระพงศ์ ดามาพงศ์ กล่าวไว้ว่า

ท่องอดีตกับสามเกลอเล่มนี้ เป็นเสมือนยานพาหนะแห่งกาลเวลาที่จะพาท่านผู้อ่านให้ร่วมเดินทางทะลุมิติแห่งกาลเวลาไปด้วยกัน โดยพาท่านย้อนกลับไปพบเหตุการณ์ในอดีต เมื่อหกสิบปีที่ผ่านมา ท่านจะได้สัมผัสกับถนนหนทาง ความเป็นอยู่ของผู้คนในยุค นั้น เหตุการณ์สำคัญของชาติหลายต่อหลายเหตุการณ์ เช่น กรณีพิพาท ไทย-อินโดจีน ฝรั่งเศส สงครามมหาเอเชียบูรพา บรรยากาศแห่งความสุขในงานฉลองรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย ความสนุกปนความทุกข์เมื่อคราวเกิดอุทกภัยปีพุทธศักราช 2485 รวมทั้งวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนไทยยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ ๆ โดยมีคณะพรรคสามเกลอเป็นสื่อกลางสะท้อนความรู้สึกนั้นสู่ผู้อ่านเกร็ดประวัติศาสตร์บางอย่างที่ได้จากหัสนิยายอมตะของ ป. อินทรปาลิตนั้น หาไม่ได้จากที่อื่นใด แม้ในตำรับตำรา²⁰

1.4 **หนังสือการแต่งกายสมัยรัตนโกสินทร์** ของ เอนก นาวิกมูล เป็นหนังสือที่แสดงรายละเอียดของการแต่งกายและเครื่องแต่งกายสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พร้อมด้วยภาพประกอบ โดยเฉพาะการแต่งกายในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ผู้วิจัยใช้เป็นข้อมูล ไปจนถึงการแต่งกายในช่วงปี พ.ศ. 2516 อันเป็นจุดสิ้นสุดของการศึกษา

²⁰พีระพงศ์ ดามาพงศ์, ท่องอดีตกับสามเกลอ (กรุงเทพฯ: สามเจริญพาณิชย์, 2546),

1.5 หนังสือวิพิธทัศนา วัฒนธรรมนำไทย เป็นหนังสือที่รวบรวมเรื่องราวในงานแสดงคอนเสิร์ต “วัฒนธรรมนำไทย” รวบรวมโดย รพีพร (นามแฝง) ทั้งนี้เพื่อสืบสานและสะท้อนภาพอดีตยุคแรกของการรณรงค์วัฒนธรรมในประเทศไทย โดยมีเนื้อหาเรื่องราวของวัฒนธรรมที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ดำเนินการขณะที่ยังดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ตลอดจนมีเรื่องเล่าอันเป็นข้อมูลที่มีคุณค่าต่อการศึกษาของผู้วิจัยได้แก่ เรื่อง “วัฒนธรรม จอมพล ป. กับชีวิตผม” โดย สรรพสิริ วิริยศิริ และ “จอมพล ป. ที่ข้าพเจ้ารู้สึก” โดย สุรพล โทณะวนิก

1.6 หนังสือย้อนไปข้างหน้า ของ วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร เป็นหนังสือที่กล่าวถึงเรื่องราวในอดีตโดยเฉพาะเหตุการณ์ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม จากประสบการณ์จริงของผู้เขียน คือ ดร. วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร อันเป็นประโยชน์ต่อการใช้เป็นข้อมูลของผู้วิจัย

2. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารอื่น ได้แก่

2.1 วิทยานิพนธ์ และงานวิจัย ที่ใช้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ได้แก่

2.1.1 วิทยานิพนธ์ เรื่อง นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481 - 2487 ของ นันทิรา ขำภิบาล (2530)

2.1.2 วิทยานิพนธ์ เรื่อง การประกวดนางสาวไทย พ.ศ. 2477-2530 ของ สุภัตรา กอบกิจสุขสกุล (2531)

2.1.3 วิทยานิพนธ์เรื่อง กระบวนการเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ความงามทาง สรีระของผู้หญิงในสังคมไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีการประกวดนางสาวไทย ของ อังครศ นุญทองล้วน (2539)

2.1.4 การศึกษาเรื่อง A Study of Body Image and Gender Differences among Thai Adolescents and Young Adult ของ จุฬนี เทียนไทย (2003)

2.1.5 งานวิจัย เรื่อง The Beauty Myth – How Images of Beauty Are Used Against Women ของ Naomi Wolf (1991)

2.2 เอกสารสิ่งพิมพ์อื่น ๆ

3. จัดทำข้อมูลที่รวบรวมได้เป็นหมวดหมู่ เช่น ข้อมูลในช่วงปีเดียวกัน เหตุการณ์เดียวกัน ประชากรกลุ่มเดียวกัน เป็นต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

ทำการประเมินผลข้อมูลตามขั้นตอน โดยทำการวิจารณ์หรือประเมินคุณค่าทั้งภายนอกและภายใน ดังนี้

1. การวิจารณ์หรือการประเมินผลภายนอก (External Criticism or External Appraisal)

เป็นการประเมินเพื่อพิสูจน์ว่าข้อมูลนั้นเป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษา เป็นข้อมูลแท้หรือมีความเป็นจริง สภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตรงกับความรู้ของผู้วิจัย มีการเพิ่มเติมข้อเท็จจริงหรือบิดเบือนไปจากความจริงหรือไม่

2. การวิจารณ์หรือการประเมินผลภายใน (Internal Criticism or Internal Appraisal)

เป็นการประเมินผลด้วยการตรวจสอบข้อมูลอย่างลึกซึ้งเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพ เชื่อถือได้ มีคุณค่ามากพอกับผลของงานวิจัย โดยการวิเคราะห์เอกสารตามแนวการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

3. เขียนรายงานการวิจัย

เขียนรายงานการวิจัยตามรูปแบบของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร ในการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารจะกระทำไปพร้อมกับการเก็บข้อมูลควบคู่กันไปตลอดระยะเวลาในลักษณะของการสัมผัสกับปรากฏการณ์หรือเรื่องราวที่ผู้วิจัยได้จากการศึกษาค้นคว้า จากนั้นจึงสร้างข้อสรุปในลักษณะสมมติฐาน และตรวจสอบสมมติฐานเป็นขั้น ๆ ไป โดยจะจำแนกข้อมูลที่จะวิเคราะห์ตามความเหมาะสมกับข้อมูล เช่น แบ่งตามชนิดของเหตุการณ์ ระยะเวลาที่เหตุการณ์เกิด บุคคลที่เกี่ยวข้อง สภาพแวดล้อม แล้วพิจารณาความสัมพันธ์ จากนั้นจะพิจารณาความสม่ำเสมอของการเกิดข้อมูลชนิดต่าง ๆ ซึ่งเป็นพื้นฐานในการอธิบายสาเหตุของปรากฏการณ์ โดยใช้กรอบแนวคิดกำหนดหน่วยการวิเคราะห์ให้แก่ข้อมูล

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากภาพ ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากรูปภาพ ภาพวาด และรูปถ่ายจะใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลจากภาพที่ปรากฏทางสายตา (Visual Research Methods) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบหนึ่งของการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการใช้การมองเห็นจากภาพที่ปรากฏทางสายตา ไม่ว่าจะภาพนั้นจะเป็นภาพนิ่ง อันได้แก่ ภาพวาด รูปถ่าย รูปภาพต่าง ๆ ตลอดจนจากภาพเคลื่อนไหว เช่น วิดีโอ วีซีดี ต่าง ๆ โดยวิเคราะห์รายละเอียดของภาพที่ปรากฏตามความเป็นจริงอย่างละเอียด โดยเขียนบรรยายการวิเคราะห์ออกมาตามรูปแบบชาติพันธุ์วรรณนา ซึ่งในการวิจัยนี้ได้ใช้การวิเคราะห์รูปภาพจากภาพนิ่งทั้งหมด นักมานุษยวิทยาหลายท่าน

ที่ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลจากรูปภาพที่ปรากฏทางสายตาเช่น Sarah Pink²¹ และ Marcus Banks²² เป็นต้น

---

²¹Sarah Pink, Visual Ethnography : Images, Media and Representation in Research (London: Sage, 2001), pp.7-14.

²²Marcus Bank, Visual Methods in Social Research (London: Sage, 2001), pp.144-147.